

Dzisiej Wilijo !!!

Na 24 grudnia 2005r

No, toż mamy dzisiej już Wilijo. Kuknijcie sie ino jak to gibko śleciało łod tych Godow we łońskim roku, pra? I dzisiej tak gynał trefiło, co Wilijo jes we sobota a piyrsze świynto we niydziela (na bezrok Wilijo trefi we niydziela). Te co jesce sam u nos robota majom niy som za tela rade, bo pitnoł jejim jedyn frajny dziyń przy tyj przileżitości. Niy ma to kiej Wilijo trefi we strzoda to idzie mieć i cołki tydziyń wtynczos fraj. Nale ... niy każdy dziyń jes niydziela i niy zawdy idzie każdymu do imyntu wygodzić.

Dzisiej Wilijo (Wilja, Wigilja) znacy „przedświyńcie”, dziyń przodziej Godow, mianowany tak jesce ze łaciny łod czuwanio, łod wachowanio. Bo nasze piyrsze krześcijany ta cołko noc przed narodzyniym Pōnbōczka wachowali i rzykali, a i cołki tyn dziyń pościyli. Nale niyskorzij ze nojsrogszom paradom po piyrszyj gwiozdce na niybie siupali przy stole do tyj nojszykowniyjszyj wieczery. Jakech sam już łoński tydziyń godoł, mamy ci wiela roztomajtych wierzyń, powiarkow. Choby telkie: Pod stoł przy kierym wieczierzali trza bōło pokłaść cosik ze żelazła – kosok, barda a bali i haka, i na tym gospodarz i chopcy, kiere byli w doma łopiyrali szłapy, coby na bezrok byli te kulasy twarde nikiem te żelazło. Przodziej wieczery gynał wszystkie sie szpluchtali, coby na bezrok niy mieli żodnych bolokow a woda wylywali hań kajsik za chałupom. Niy szło tyż na łostatni driker cosik młocić bo wszystko, coby sie po zimie uplōncło, bōło by bez dakli, bez szłapy lebo bez łogona. Tyż za starego piyrwyj trza bōło gynał skukać haszpelki (kołowrotki) i szpindle, bo kiejby – Pōnbōczku niy dej – ftośik by je tam kajsik ujzdrzoł, to sie mog przeweksłować we jako hekša, habernica lebo we hastermana i mogby bez lato po nocach inkszych strachować. Dowalo sie kalymbom masło, miōd i jesce cosik ze kołocza, coby na bezrok mocka mlyka dowali, juzaś cipkom, kurzontkom suło groch coby, sie dobrze na bezrok niyśli, kokotom i psiokom korzyny i knōblach ze chlebym, coby każdy śnich bōł łostry i festelnie wachowoł cołkigo łobyjńcia a gadzinie i koniom zaubony, bobu – coby sie gryfnie chowali i szykownie wyglōndali. Cołkie jodło musiało już być na stole, podwiyl wszystkie niy zicli przy stole, bo kiejby tak już ftośik musioł łod niygo łodyńść pewnikiym by na bezrok Wiliji już niy dotrwoł. Krom tego, iże – coch już godoł – zarozki z rańca szpluchtali sie we wodzie kaj wciepniynte byli klepoki, trza bōło tyż mieć przy sia we portmanyju, we kabzi pora złociokow coby śniymi bez cołki rok niy bōło knap. I jesce jedyn zwyk łod starego piyrwyj. Na stole styrceli siedym, dziewiyńć, jedynoście lebo trzinoście warzi (jakisik gupielok we telewizyji rzōndziōł, co mo być do pory) i wszystkie dowali tyż pozor coby ze każdego jodła, kiery bōło na stole przibrać sie na swoj talyrz choby ino na skosztonek, bo wiela szpajzow, warzi fto chocia ździebka niy liznoł, to go na bezrok tela roztomajtych szczysnych fali przepasuje. I coby już sam wiyncyj ło tych wilijnych zwykach niy faflać rzykna ino, co u zabranych, majyntnych gospodarzy baby i dziolchy rozdowali cołkij domowyj czelodce, swojij „czeladzi” i jungferom we wsi gyszynki, kiere sie

mianowali kolyndom. Boł tyż jesce jedyn gryfny zwyk, kiery sie mianowoł „pokolyndne”. A boło to ino dło chudobnych we dziydzinie, kierzy kole Godow łobłajziyli majyntnijszych pamponi, siodłokow kaj dostowali gyszynki na kiere skłodalali sie: łomasta, wuszt, part, lyn i pokopie i co tam jesce fto mioł na ibrich. Terozki jes ci to skuplowene ze ksiynżowskim kolyndowanym, tela co dzisioj gospodorze wrażujom kapelonkom ta „kolynda” do brewiorza. Kajniykaj farorze i jejich kapelonki fyrtajom po kolyndzie już łod napoczniyńcio grudnia coby łobyjńś wszyjskich i ... fest gynał. U nos we „Jozefce” farorz i jejigo czelodka napoczynajom kolyndowanie dziepiyro po Godach i tyż nastyknom wszyjskich nawiydzić.

Spominołech tyż łonśko sobota we gryfnych sztrofkach ło ołblatach. Łomanie sie tym ołblatym to nojważnijsze zwyk przy Wiliji, zwyk richticznie nasz słonski, polski, kierego inksze norody blank ci niy miarkujom. Naszkryfloł boł już we dziewiyntnym wiyku Kajetan Kraszewski (bracik Ignacego) gryfne sztrołki ło tym ołblacie z kierych to sztrofkow sam rzykna ino jedna:

Ojców naszych obyczaj prastary
Rodzinnej niwy maluje dostatek.
Symbol braterstwa, miłości i wiary

Święty opłatek.

Wilijo, Wilijo i Gody. Dło jednych nojgryfnijsze, nojweselsze świynta a dło inkszych ... roztomajcie to sam u nos na Słonsku to jes. Godali i pokazowali we telewizyi łonśki tydziyń wiela to tyż Poloki betkow łostawiom we super- lebo hipermarkytach. Jedyn telki mondrok, klukszajser eklerowoł nom co Poloki „średnio” bali i iber piyńśet złociokow wybulom, i to ino na gyszynki. „Średnio”, gryfne słowecko, pra. Mog tyn mamlas, łoszkliwiec przikludzić sie sam do nos, do naszego Chorzowa, Bytonia Rudy Słonskij i kaj tam jesce. Kaj te wszyjskie nasze elwry, chopy na świadczyniach przedemerytalnych, pynzonisty, starecki na tym „starym portfelu”, na zasiłku ze łopyyki, te co majom pora dziecek na kuście to tyż do kupy majom jakosik „średnio” tela, co to jes kajniykaj ani niy piyńcdziesionť złociokow na bez cołki miesionc na chopa do kustu. Kuknijcie ino bez łokno na wasz familokowy hasiok. Wiela tam przilazuje ludzi, i niy godom sam ło tych wszyjskich śmierdzirobotkach, zgnyluchach, kiere sie bez cołkie swoje usrane życie robotom nie zmazali. Widziołech łonśkigo roka mamulka ze dwioma cerami, kiere do łostatka maszkycyli po tych hasiokach coby jesce cosik do jodła znojść, wysznupać. Nale, można ło tym to kiej indzij, bo przeca dzisioj Wilijo. Trza być rod, doczkać na ta piyrso gwiozdka a niyskorzij na Dzieciontko ze uciechom. Chocia ... spomnioł mi sie sam jedyn fal ze łonśkigo roka. Tak jakosik kole mojigo familoka miyszkała staro Piontkowo (już ji sie zemrzyło latoś). Zawdy nom wszyjskim łozprawiała ło swoim synku i jeji niywiastce. Jakie to łoni majom darzyni, jak jejim zawdy krzotek sro. Gryfne pomiyszkanie majom, lajstli sie ałtok szykowny, pelcmantle, jakiesik tam kino domowe i co tam jesce poradziyli same wynokwić. Jejich synek tyż mioł wszyjskigo aże tela, coby jimu inksze dziecka śmieli ino zowiścić. Razinku – kiejech śniom łonśkigo roka godoł – rychtowała sie

do Wiliji i Godów. Łozprawiała co tyż to przirychtuje, uwarzi, naparszczy na te świynta dło cołkij familiji. Łostatni tydziyń przodzij Godów (Wilijo trefiła we piontek) wypucowała gynał cołkie pomiyszkanie, wysztigłowała wszyjsko, wygarniyowała łobie izby; na stoł pokładła nowy tiszuch, we łoknie blydowoł jagwyntkranc. We strzoda napoczła rychtować wszyjsko co miało być do jodła. Kaper już sie trowioł we citrołnie i cebuli. We szczworteke upiykła kranckuchyn, zista, kołocz ze posypkom. Uwarziła makowki, narychtowała sie już pakopie na siymioniotka, zatónkała piernik (pasternak już tyż przodzij sie spatrzała) na ta moczka. No, wszyjsko już było zapniynte na łostani knefel, coby nic niy trza było majtać na łostatni driker. Na torgu lajstła sie srogi krisbaum, kiery był chnet do gipsdeki i ino łon musioł doczkać do samyj Wiliji, bo – nikiel to sam u nos na Ślonsku jes we zwyku – chojna sztafirować, garnirować musi łojciec; u nij to trefiło na jeji synka, kiery mioł na som łostatek wtyknońć na samym wiyrchu tyj jedli szpica. Tak jakosik trefiło coch z Piontkowom spichnołech sie dziepiyro kole Trzech Kroli kieć szła łod jeji brifkastli ze gryfnom postkartom.

– Dżisz Ojgyn, kuknij! A dyc moje dziecka, moj synek ze jejigo babeczkom przecamć łó mie festelnie boczym, niy przepomnom łó mie, pra? Mosz, poczytej, bo jo sam niy mom bryli przy sia i niy poradza sie doczkać kieć przijnda do chałpy. No, toż ji na tyj siyni czytóm a tam na tyj szkartce jes naszkryflane ino tela: „Wesołych Świont” i szczysnego Nowygo Roku” – winszuje syn Ignac ze familijom”. I jesce tak we winklu doszrajbowane : „Pofurgli my do Egiptu, bo sam u nos jes festelnie zimno i nom do kupy ze maluśkim Karlikiym tyż sie jakiesik łoddychniyńcie przinoleżi”.

– Dobre dziecka, dobre – raduje sie Piontkowo. – Majom mie we zocy, majom reszpekt dło staryj mamulki.

I poszła dalszij a jo sie niy łopowożoł spytać jak jeji ta Wilijo i te Dzieciontko śleciało.

We wszyjskich familijach, i to tyż już łod poraset lot, po pomywaniu wszyjskie siupli se kole chojny i napoczynali śpiywać kolyndy, coby jakosik tyn czas do pastyrki gryfnie ślecioł. Jes to można nojgryfnijszy wilijny i godny zwyk. Nikaj we świyecie śpiywki na Boże Narodzynie niy som tak szykowne i gryfne, i ze telkim reszpektyem wiskane nikiel u nos. I kiejbym tak ftoś naumioł sie Nowygo Testamyntu ino ze kolyndow, to szłoby wymedikować, co nasz Ponboczek, nasze Dzieciontko uplonćło sie kajsik na polskij wsi, we jakisik naszymy dziydzinie. Kiej już kolyndy wleżli – łod bajtła, łod dzieciynctwa – do duszy Ślonzoka, żodyn tego już niy bydzie poradziół wykludzić, wyciepnąć. Łozprawioł jedyn samtyjszy starzik kieć to przy piyrszyj wojnie światowyj wojoki ślegli we okopach (lebo jak inksi ze miymiecka godajom – szucyngrabach). We jedna Wilijo (starzik niy godali we kiero) we tych francuskich okopach napoczli wojoki, ochotniki polskie śpiywać naszo jedna polsko kolynda. Za jakiesik pora minetek ze miymieckij zajty zaśpiywali ta samo kolynda tela co wiskano bez Ślonzokow, kierzy wół niy wół, musieli bedinować we miymieckij armiji. Bez ta noc wojoki na isto do sia niy

szcylali. A śpiywali „W żłobie leży, fto przibieży...” do kieryj te gryfne słowecka już na łostatek siedymnostego wyiku naszkryfł som Piotr Skarga.

Noc wilijno – nad to co sie wisko we tyj kolyndzie – iberhaupt nyy boła nigdy telko cichuśko. Już łod pieronym starego piyrwyj ludzie dowali pozor, zważowali na to, coby po wieczery wszyjskie duchy wyżynoć fort, wykludzić weg i to ze srogim larmym, ze srogim krachym. Beztoż tyż downij (a i jo jesce za bajtla ze biksom nafolowanom karbidym) wszyjskie szcylali ze gywerow, flintow, gruchali cym ino szło, szpryngowali bele co, rombali we dekle, pokrywki, garce i co tam jesce fto miał przy sia a szło tym srogi butel zbajstlować.

A niyskorzij to wszyjskie pyndalowali na pastyrka. Nojwiyncyj uciechy downij to modzioki mieli bō mogli zgobić, rojbrować wiela ino wlażło. Deczko ci jesce do terozki tego łostało, nale nyy jes to te same. Hańdownij to wtynczos, tak kole dwanostyj cołko gadzina i ptoki napoczynali godać ludzkim głosym. Wiela z tego łostudy boło to mogecie sie wystawić. Niyjedyn wteda usłyszoł co tyż łō niym kalymby, konie, pultoki i co tam jesce – miarkujom. Mogbych sam pora telkich wicznych, i nyy blank wicznych fali łopedzieć, nale to już nyy czas i plac na to dzisioj. Na łostatek można jesce cosik gryfnego, cosik co jes skuplowane, zbindowane ze naszymi Ślonzokoma rozciepanymi po cołkim świycie. Boła telko dziołcha, nyy Ślonzora, Maria Unicka (terozki już łō nij wszyjskie przepomnieli), kiero nyy dziepiyro, rozcasu naszkryfła telkie sztrofki:

Łamię się z Wami dziś opłatkiem białym,
Wy wszyscy moi dalecy czy bliscy,
Wy, co za błędnej gwiazdy ideałem,
Po świecie się rozprószyli całym.
Wy, co pijecie z rzek lodowych zdroi
Ducha nie dając pod troski nawąłem,
Wy, wierni, mocni, wytrwali – wy wszyscy,
Których rząd jasny przed wzrokiem mi stoi,
Związani ze mną węzłem wiecznie trwałym,
Z Wami się łamię dziś opłatkiem białym...

A mie sie terozki sam spomino moj Tatulek i łostanio ci już Śniym Wilijo we piyńcdziesionym szczwortym roku. Boł już festelnie niymocny (zemrził, musioł pojńść pod sosiynki we marcu na bezrok), nale po wieczery wzioń swoja staro cija, knefłowka i napocznoł po cichuśku grać. A my ze braciowym i Mamulkom śpiywali kole jedli te nasze gryfne kolyndy. Niyskorzij jesce ździebko brzinknoł na laucie (to telko inkszejszo gitara) i do pastyrki my już nyy doczekali, nynali my już. A i papyndeklowo betlyjka łod starego Frackowiaka, kiero my jesce przodzij ze Tatulkiym poślepiali, sklyjmowali tyż jakosik nyy dowala uciychy, tyż jakosik telko jankorno sie zrobyła.

..... Dzisioj w Betlejym, dzisioj w Betlejym wesoło nowina

I to by boło na dzisioj a beroł – można ździebko na łostatek jankornie – nikiej we kożdo sobota

Ojgyn z Pniokow